

คุณธรรมและจริยธรรมของผู้ประกอบ วิชาชีพเวชกรรม

เมตตานนุโท ภิกขุ

วท.บ., พ.บ. (แพทยจุฬาฯ 31), B.A.,M.A. (Oxford),
Th.M. (Harvard), Ph.D. (Hamburg)

วัตถุประสงค์การบรรยาย

- Introduction to Medical Ethics
- Moral reasoning
- ศาสนาพื้นฐาน
- ความรู้พระพุทธศาสนาพื้นฐาน
- การแพทย์ที่มีปรากฏในคำภีร์พระพุทธศาสนา
- จริยธรรมสำหรับแพทย์
- Q/A

ปัญหาพื้นฐานทางจิตวิญญาณ

- โลกนี้คืออะไร?
- เราเกิดมาจากไหน?
- ตายแล้วเราจะไปไหน?
- อะไรเป็นเป้าหมายของชีวิต?
- ทำไมเรื่องร้าย ๆ เช่นนี้จึงต้องเกิดขึ้นกับเรา (หรือคนที่เรารัก) ด้วย?

ทัศนะจากวิทยาศาสตร์

Big Bang Theory

- มนุษย์สัตว์และพืชพัฒนามาจากสิ่งมีชีวิตระดับต่ำ
- จิตเป็นกระบวนการทางสมอง
- ศีลธรรมคือค่านิยมของสังคม
- ตายแล้วสูญ ร่างกายเฉพาะวัตถุ
- เป้าหมายชีวิต ดำรงเผ่าพันธุ์
- สุขทุกข์เกิดจากเหตุประจวบเหมาะ

ทัศนะจากศาสนา

Genesis ตำนานการสร้างโลก

- มนุษย์ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งปวงและไม่มีวิวัฒนาการต่อไป
- สมองเป็นที่อยู่ของจิต
- ศีลธรรมเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ
- ตายแล้วไม่สูญ ร่างกายศักดิ์สิทธิ์
- เป้าหมายชีวิต คือ ความเป็นอมตะ
- ทุกข์ สุข มีที่มาและความหมาย

สังคมสมัยใหม่

- อนาคต > ปัจจุบัน > อดีต
- นิยมการเปลี่ยนแปลง
- วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องอ้างอิง
- นิยมความเท่าเทียมกันของสมาชิกในสังคม
- ทำทนายแนวคิดดั้งเดิม
- นิยมความเรียบง่าย ไร้ขั้นตอน
- ผลลัพธ์ > ขั้นตอน
- ความจริงคือสสารและพลังงาน

สังคมจารีตประเพณี

- อนาคต > ปัจจุบัน > อนาคต
- อนุรักษ์นิยม ไม่นิยมการเปลี่ยนแปลง
- คัมภีร์ทางศาสนาเป็นที่อ้างอิง
- นิยมอำนาจของฐานันดร ชนชั้นวรรณะ ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง
- ห้ามแตะต้องหรือวิจารณ์ฐานันดรศักดิ์
- เคารพในแบบแผนภายนอก
- ขั้นตอน > ผลลัพธ์
- ความจริงคือจิตใจและอำนาจที่มองไม่เห็น

When “shit happens!” in World Religions

- Confucius: Confucius says “Shit happens!”
- Hindu: This shit happened before!
- Buddhist: This shit is your karma!
- Catholic: You deserve it!
- Muslim: This shit comes from Allah!
- Protestant: Why it did not happen to other people?
- Jewish: Why shit always happens to US?

What if you are non-believers?

- It was just being in a wrong place at a wrong time!
- That's life!

องค์ประกอบของศาสนา

- ตำนาน (myths)
- จริยธรรม (ethics)
- สถาบันทางสังคม (social organization)
- พิธีกรรม (rituals)
- ให้ประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ (religious experience)

อะไรคือตำนาน?

- ตำนาน คือ เรื่องเล่าที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายเหตุการณ์บางอย่าง
- ตำนานทางศาสนา ตอบสนองต่อความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ในสังคมของศาสนานั้น ๆ
- ตำนานเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมทางสังคม
- ตำนาน (myth) หรือ การชักใย (manipulation)

จริยศาสตร์ (ethics) คืออะไร?

- ศาสตร์ว่าด้วยการตัดสินความดีหรือความชั่ว
- ความดีสูงสุดคืออะไร? และทำไมสิ่งนั้น ๆ จึงเป็นความดี
- สิ่งที่เลวที่สุดคืออะไร? และทำไมสิ่งนั้น ๆ จึงเป็นความเลว
- อะไรคือความยุติธรรม?
- อำนาจแห่งความยุติธรรมมาจากไหน? ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น?
- Ethics is not what is good, but what is right!
(Based on moral reasoning)

แนวคิดทางจริยศาสตร์ในปัจจุบัน

- จารีตประเพณี (Traditional/Religious Ethics)
- หลักการนิยม (Deontology)
- ประโยชน์นิยม (Utilitarianism)

หลักการนิยาม (*Natural Law*)

- Immanuel Kant (1724-1804), นักปรัชญาชาวเยอรมัน, ดีชั่ว ถูกผิด ขึ้นอยู่กับหลักการ มนุษย์มิใช่เป็นเครื่องมือแต่เป็นผู้สร้างและเสวยกรรม หลักการนิยาม ถือว่าการทำตามหลักการเป็นความดี ละเมิดหลักการเป็นความเลว เป็นต้นว่า ความซื่อสัตย์เป็นความดีการไม่ซื่อถือว่าเป็นความเลว

ประโยชน์นิยม (*Utilitarianism*)

- Jeremy Bentham, *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, published 1789.

John Stuart Mill, (1806-1873), ดีหรือ
ชั่วอยู่ที่ผลของการกระทำ ความดีสูงสุดคือ
ความสุขของคนหมู่มากที่สุด

Marxism and Medicine

- K. Marx & F. Engel, interpretation of history, leading to socialist/communist evolution
- Human beings = economic animals
- Society is in perpetual struggle between two classes: the bourgeoisie vs. the proletariat
- Marxism rejects all the normative ethics; but emphasizes social revolution of the proletariat.
- Religion = Opiate
- The Fall of the Berlin Wall in 1989 = end of the Cold War and Marxism was defeated.
- But Capitalism has not yet won!

Emile Durkhiem

- พระผู้เป็นเจ้าของโลก
- มนุษย์ต่างหากที่สร้างศาสนาและพระผู้เป็นเจ้าของ
- มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความอ่อนแอไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้
- การเกิดขึ้นของศาสนาจึงเป็นปรากฏการณ์ของสังคมอย่างหนึ่ง
- ศาสนาสร้างระบบความเชื่อ คุณธรรม ความยุติธรรม เพื่อประโยชน์ของสังคมมนุษย์

Sigmund Freud

- Founder/Father of Psycho Analysis
- Religion is man made. There is no God.
- Religion supports mental defense mechanism and allows human beings to work and overcome inferiority complex and mental conflicts in life.

Human Right Theory

- ทฤษฎีสិทธิมนุษยชนเริ่มขึ้นในยุโรป ในศตวรรษ ที่ 18 โดย **Voltaire** นักคิดและนักเขียนชาวฝรั่งเศส ได้รับการพัฒนาจากนักปรัชญาสังคมนหลายคน เช่น **Immanuel Kant**
- แนวคิดในการก่อตั้ง สหรัฐอเมริกา
- แนวคิดหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และกลับมารุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยองค์การสหประชาชาติ เกิดเป็น **Universal Declaration of Human Rights, UN Resolution.**

Principles of Medical Ethics

- Autonomy: (Right of individuals) truth telling, respect to patient's privacy, etc.
- Risk/Benefit: (Estimation of risks vs. benefit), prognosis, cure or palliative,
- Justice (Impartiality, Accountability, Social Concern, Environmental Concern)

Moral reasoning

- วิเคราะห์ปัญหาด้วยหลักการทางจริยธรรม : autonomy, risk/benefit, justice
- เป้าหมายในการวิเคราะห์ คือ What is the Right thing to do in this situation?
- Not: What is good?

ปัญหาของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

- ปกครองด้วยระบอบศักดินา ชุนนางพระ
- การเรียนเน้นการท่องจำ ทำให้ขาดความเข้าใจ
- เป็นส่วนของจารีตประเพณีที่มีค่านิยมซับซ้อนเต็มไปด้วยความเชื่อในเรื่อง อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เครื่องรางของขลังและวัตถุมงคล
- ขาดความรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่น ทำให้เกิดลัทธิคลั่งศาสนา และคลั่งชาติแบบสุดโต่ง
- ขาดความรู้ทางสังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ และกลไกการบริหารการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย
- คณะสงฆ์เดินสวนทางกับพัฒนาสังคมไทย

แนวทางวิเคราะห์ทางพุทธศาสนา

- นิพพานนิยม (*Nibbanic Buddhism*)
- กรรมนิยม (*Kammatic Buddhism*)
- พิธีกรรมนิยม (*Apotropaic Buddhism*)
- นิยมพระศรัทธาจารย์ (*Millennium Buddhism*)

นิพพานนิยาม

- ศาสนาเพื่อการหลุดพ้นส่วนบุคคล
- พิจารณาไตรลักษณ์ ทุกอย่างไม่เที่ยง เพื่อปล่อยวาง ชีวิตคือทุกข์ ความยุติธรรมไม่มีอยู่ในโลก
- หลักปฏิบัติ ศีล-สมาธิ-ปัญญา
- ทุกคนทำเพื่อตัวเอง
- ละทิ้งบุญและบาป มุ่งไม่ให้เกิดอีก
- มองไม่เห็นสังขม

กรรมนิยม

- ศาสนาเพื่อความสำเร็จในชาติหน้า ชีวิตคือโอกาสสร้างบุญไปสวรรค์นิพพาน
- ทุกอย่างอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม โลกยุคธรรมแล้วไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว
- หลักปฏิบัติ ทาน-ศีล-ภาวนา
- ทุกคนทำเพื่อตัวเอง
- ละบาป โภชนบุญ เพื่อความสุข-สำเร็จในอนาคต
- มองไม่เห็นสังคม

ปัญหา: นิพพานนิยม/กรรมนิยม

- ไม่มีความเข้าใจ สัจคม (ศาสนาเพื่อตนเอง)
- โอบอุ้มฐานันดรเก่าเสมอ (ง่ายแก่การปกครอง)
- ประชาชนไม่เห็นหน้าที่และสิทธิของตน(ยากแก่การพัฒนา)
- พระพุทธศาสนา/สัจคมเป็นอริซึ่งกันและกัน (ต.ย.)

พระพุทธศาสนาไม่มีความเข้าใจสังคม?

- มงคล ๓๘

มงคลคืออะไร?

- มงคลสูตรจำแนกมงคลออกเป็น ๓๘ ประการ แต่
มิได้ให้คำจำกัดความว่า “มงคลคืออะไร?”
- มงคลคือสัญญาณลักษณะ (*sign*) ของความ
เจริญรุ่งเรืองที่กำลังจะมาถึงผู้เป็นเจ้าของ
- **What is Right? What is Good?**

มงคล V. กรรม

- กรรมโยงสถานการณ์ปัจจุบันเข้าไปหาอดีต
- ใช้เรื่องในอดีตอธิบายปรากฏการณ์ปัจจุบันด้วยความเชื่อ
- ปลดปล่อยความรับผิดชอบจากผู้สังเกต
- ให้ท้ายคนเลว โดดเดี่ยวคนดี (คนชั่วครองเมือง)
- มงคลโยงสถานการณ์เข้าสู่อนาคต
- สนับสนุนคนดี ความรับผิดชอบในสังคม สิทธิและหน้าที่

มงคลในพระพุทธศาสนา

- มีพื้นฐานอยู่บนหลักการและเหตุผลมิใช่อิทธิปาฏิหาริย์
- สะสมได้ ตั้งแต่ ๑ ถึง ๓๘ (เป็นนามธรรมมิใช่วัตถุ)
- มงคลแต่ละข้อมีความสัมพันธ์ และสนับสนุนซึ่งกันและกัน
- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมและผู้ปฏิบัติ ภายนอกสู่ภายใน
- แนวคิดใหม่ทางจริยธรรมทางสังคม ความยุติธรรม คุณภาพชีวิต และ การพัฒนา
- มนุษย์เป็นผู้กำหนดเงื่อนไขการส่งผลของกรรม

สังคม กับ มงคลนิยม

- รากฐานความเจริญของสังคมมาจากความรับผิดชอบต่อความดีของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ
- มงคลไม่แบ่งแยกหญิงชายเด็กผู้ใหญ่ ให้ความเสมอภาค
 - สิทธิและหน้าที่เป็นพันธะระหว่างมนุษย์ในสังคม
- สังคมมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุดคือการป้องกันก่อนปัญหาเกิด

มงคลนิยม

- ทางสายกลาง (หลักการนิยม + ประโยชน์นิยม)
 - ความดีเป็นสัญญาณักษณ์ของความเจริญ
- สิทธิและหน้าที่เป็นพันธะระหว่างสมาชิกในสังคม
- ระเบียบและวินัยของสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพชีวิต
 - กฎหมายและระเบียบของสังคมเป็นสิ่งสำคัญ
 - สำนึกในสังคมเป็นรากฐานของความเจริญ

ปรัชญามงคลในพระพุทธศาสนา

- ความสำเร็จหรือล้มเหลวอาจไม่ใช่เครื่องบอกว่าใครดีใครชั่ว
- สำนึกของสังคม และมงคลเป็นพื้นฐานของการพัฒนา
- จริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกกันไม่ได้
- สังคมแต่ละสังคมเป็นผู้กำหนดกรอบและค่านิยมทางจริยธรรม
- ความสัมพันธ์ของมนุษย์แต่ละคนเป็นเหตุแห่งความเจริญหรือเสื่อมของสังคม
- การศึกษาศิลปะการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละคนมีคุณค่า มนุษย์ทุกคนพึงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

นิพพานนิยม

ตนสำคัญที่สุด

มุ่งนิพพานชาตินี้

ชีวิตคือความทุกข์

โลกมีแต่ความไม่เที่ยง

ปัญหาสังคม เรื่อง

ธรรมดาของโลก

กรรมนิยม

ตนสำคัญที่สุด

มุ่งสะสมบุญมากที่สุด

ชีวิตคือโอกาสโกยมบุญ

โลกยุติธรรมเสมอ

ปัญหาเกิดจากกรรมเก่า

ของสัตว์

มงคลนิยม

ธรรมและสังคม

พัฒนาชีวิต-สังคม

ชีวิตคือโอกาสพัฒนา

โลกมีทั้งเจริญ/เสื่อม

ปัญหาสังคมสร้าง

สำนึกความรับผิดชอบ

การประยุกต์ทางการแพทย์

- การตัดสินใจทางการแพทย์
 - การบอกความจริงแก่ผู้ป่วย
 - การตัดสินใจความเป็นความตาย
- การบริหารบุคคล
 - การสร้างทีม กำหนดบทบาทและวินัยการทำงาน
- การพัฒนาคุณภาพชีวิต
 - การกำหนดการพัฒนาสาธารณสุข

บทบาทของแพทย์ที่ดี

- การเป็นเพื่อนที่ดี มิใช่เจ้านายหรือผู้ตัดสินใจแทน
- การไม่ใช่อารมณ์โกรธและความไม่พอใจให้ผู้ป่วยและญาติได้เห็นอย่างเด็ดขาด
- เปิดโอกาสการให้ความสัมพันธ์กับผู้ป่วยตลอดเวลา
- สำนึกของสถาบันการแพทย์

การแพทย์นอกแบบ (alternative medicine)

- ปัจจุบันการแพทย์นอกแบบยังเป็นที่นิยมกันมากในประเทศไทย
- มีหลายรูปแบบ นวด อบสมุนไพร ยาหม้อ ยาผีบอก ยาต่างประเทศ ฯลฯ
- ลักษณะของการแพทย์นอกแบบ
 - บทบาทของเรื่องเล่า (anecdote)
 - การไม่เปิดเผยสูตร และที่มาของการรักษา
 - การตัดสินใจ
- ทัศนคติของแพทย์
 - สิทธิอยู่ที่ผู้ป่วย แพทย์ยังขาดความเข้าใจ มักตัดสินใจทุกอย่างแทน Paternalism
 - เปิดโอกาสสู่การมีส่วนร่วม

กายวิภาคและสรีระวิทยาในพระพุทธศาสนา

- แบ่งระบบต่าง ๆ ออกเป็น ๓๒ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ฯลฯ
 - ธาตุดิน (ของแข็ง) น้ำ(ของเหลว) ไฟ(ความอบอุ่น) ลม (การเคลื่อนที่)
- ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาของตัวอ่อนในครรภ์พื้นฐาน
- การเจ็บป่วยบางอย่าง เช่น ดิษ่าน โรคเรื้อรังบางอย่าง โดยเฉพาะผิวหนัง
- ไม่มีความเข้าใจการเข้าใจของสมอง หัวใจ ฯลฯ

การตัดสินใจการเริ่มต้น และสิ้นสุดของชีวิต

- หลักฐานในคำภีร์อรรถกถา ชีวิตเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิ สิ้นสุด ๑๒๐ ปี
 - ชาวพุทธในประเทศไทย ใช้เงื่อนไขนี้ในพระวินัยต่อต้านการทำแท้ง
- *ปราณะ* (บาลี: ปาณ) พลังของชีวิต (life force) คือข้อที่ ๑
 - Brain Death = Death
- การศึกษาเรื่องการระลึกชาติ (ระยะห่างที่สั้นที่สุด 5 เดือน)

การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์การเยียวยารักษา

- การบำบัดให้หายขาด (curative: saving life at all cost)
- การบรรเทาอาการ (palliative: comfort care)
 - hospice v. palliation

คุณสมบัติของผู้พยาบาลใจที่ดี

- รอบรู้การแพทย์
- สามารถในการพูดให้ผู้ป่วยสบายใจ
- ไม่รังเกียจของสกปรก
- พยาบาลด้วยความกรุณา ไม่เห็นแก่ลาภ

ปัญหาเรื่องจริยธรรมของแพทย์ในประเทศไทย

- สังคมมีความคาดหวังสูงจากแพทย์ว่าต้องเป็นคนดีมีศีลธรรมและความสามารถสูง
- การอบรมจริยธรรมเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง แต่หลักสูตรจริยศาสตร์แก่นิสิตแพทย์ยังไม่เอื้อประโยชน์แก่การนำจริยธรรมไปประยุกต์ในวิชาชีพเพียงพอ
- ค่านิยมของสังคมไทยนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้
- วิชาแพทย์แผนใหม่ให้ความสำคัญทางวัตถุมากกว่าจิตใจและความดี

Four Areas of Ethics

- Self management
 - Life philosophy
 - Living skill
- Interpersonal management
- Professionalism
- Social engagement

Q/A